

Література

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III [набрав чинності 1 вересня 2001 року]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Аналітична довідка про стан протидії злочинності, корупції та прокурорсько-слідчу роботу на території України за 2015 рік / Управління організаційного забезпечення Єдиного реєстру досудових розслідувань та інформаційно-аналітичної роботи. – К., 2016.

Владислава Миколаївна Шутько – студентка III курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Віктор Миколайович Кисельов** – викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Практично кожен випадок розслідування кримінальних правопорушень не відбувається без використання спеціальних знань, тобто залучення спеціалістів чи судових експертів. Це пов'язано, перш за все, із тим, що розслідування кримінальних правопорушень професійно здійснюють фахівці у галузі юриспруденції, однак, за межами їх професійних знань та навичок знаходиться багато чого з того потенціалу науки, техніки, ремесел, мистецтва, чим вони належним чином не володіють. Тому у всіх необхідних випадках суб'єкти діяльності з розслідування кримінальних правопорушень вправі й повинні звертатися за допомогою до фахівців при вирішенні питань, які належать до їх компетенції.

Для вирішення питань розслідування кримінальних правопорушень залучаються спеціалісти із числа співробітників судово-експертних установ всіх рівнів та різної відомчої приналежності, компетентних працівників контролюючих органів, представників інших практичних, наукових та педагогічних колективів, які володіють глибокими знаннями у своїх галузях діяльності, а також приватних осіб, що не входять до штату яких-небудь офіційних структур. Такі спеціалісти надають суб'єктам діяльності з розслідування кримінальних правопорушень допомогу у формі консультацій, порад, рекомендацій, передачі довідкової інформації, участі в підготовці та проведенні слідчих (розшукових) дій шляхом проведення лабораторних досліджень, обстеження підприємств, ділянок місцевості та інших об'єктів, збирання та фіксації слідів на місці скоєння злочину й інших заходів.

При розслідуванні кримінальних правопорушень використання спеціальних знань здійснюється шляхом залучення спеціалістів для участі у процесуальній та іншій діяльності; проведення судових експертиз; проведення різних перевірок, оглядів, обстежень; одержання довідок та консультацій у фахівців, а також витребування та використання документів, які складаються ними у ході їх службової діяльності.

Кримінальне процесуальне законодавство України не визначає поняття спеціальних знань та не розкриває їх зміст, але у кримінально-процесуальній і криміналістичній літературі під спеціальними знаннями науковці здебільшого розуміють незагальновідомі у кримінальному процесі знання, набуті особою в результаті професійного навчання або роботи з певної спеціальності, що використовуються для вирішення завдань кримінального судочинства.

Залежно від процесуальної урегульованості чи нерегульованості порядку застосування спеціальних знань і, відповідно, відбиття результатів у процесуальних документах, науковці та практики виділяють їх непроцесуальні та процесуальні форми.

Непроцесуальні форми використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень мають місце тоді, коли результати їх застосування не відображаються у процесуальних документах. Наприклад, документальні ревізії, товарознавчі дослідження тощо, які проводяться спеціалістами окремого підприємства, організації, установи чи відомства. Результати таких відомчих ревізій та розслідувань (акти, висновки тощо) залучаються до матеріалів кримінальних проваджень як витребувані документи згідно зі ст. 93 КПК України і можуть розглядатися як процесуальні джерела доказів (ч. 2 ст. 84 КПК України).

Поширеною формою використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень є й консультативна допомога спеціалістів. З цією метою використовується вже накопичений досвід спеціаліста з урахуванням особливостей конкретних обставин. Така допомога надається в усній або письмовій формі. Письмова консультація може надаватися як фізичними, так і юридичними особами (експертними закладами, профільними науково-дослідними інститутами, вищими навчальними закладами та іншими установами і закладами) за письмовим зверненням слідчого. Консультація є думкою спеціаліста, яка має тільки орієнтуюче значення при розслідуванні кримінального провадження і не може розглядатися як документ – речовий доказ, оскільки не має процесуальних гарантій достовірності викладених відомостей. Консультація може слугувати тільки підставою для прийняття тих чи інших тактичних або процесуальних рішень, однак відповідальність за це рішення повністю несе та посадова особа, яка прийняла його.

Процесуальні форми використання спеціальних знань відіграють більш значущу роль під час розслідування кримінальних правопорушень. Відмінність непроцесуальної форми від процесуальної форми використання спеціальних знань полягає у тому, що факти, встановлені при непроцесуальних діях повинні бути перевірені процесуальним шляхом, що є одним з найважливіших постулатів доказування.

Досить поширеною процесуальною формою використання спеціальних знань є залучення спеціаліста до участі у проведенні досудового розслідування або судового розгляду (ст. 71 КПК України). Суб'єктом застосування цієї форми є спеціаліст. Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ч. 1 ст. 71 КПК України). Він звертає увагу слідчого на обставини, пов'язані з виявленням та закріпленням доказів, дає пояснення з приводу спеціальних питань, які виникають при її проведенні.

Процедура участі спеціаліста та одержані результати відображаються у протоколі, що стосується огляду, обшуку, допиту або іншої слідчої (розшукової) дії.

Як спеціаліст може бути залучена особа, яка, по-перше, володіє спеціальними знаннями, навичками; по-друге, не зацікавлена у результатах розслідування. Залучення спеціаліста – право слідчого, а не обов'язок. Він сам вирішує це питання, керуючись своїми знаннями про обсяг та складність роботи під час проведення тієї чи іншої слідчої (розшукової) дії, а також про необхідність спеціальної допомоги.

Експертиза також є формою застосування суб'єктами судово-експертної діяльності спеціальних знань у судочинстві. Проте між експертом і спеціалістом як суб'єктами діяльності, що спрямована на надання допомоги слідству, існують істотні відмінності. Експерт на підставі проведеного дослідження складає висновок, який є самостійним джерелом доказів, а спеціаліст надає слідчому лише консультативну або технічну допомогу в межах проведення слідчої (розшукової) дії. Різниця цих фахівців і те, що експертом у кримінальному провадженні може бути виключно особа, яка, крім спеціальних знань, має ще й право на проведення експертизи згідно із Законом України «Про судову експертизу».

Таким чином, спеціальні знання використовуються у різних формах (при експертизі, консультації, участі спеціаліста (фахівця) у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях), а залучення спеціаліста при проведенні процесуальних дій та застосування його спеціальних знань є одним із засобів забезпечення повноти доказів з метою встановлення істини у кримінальному провадженні.

Література

1. Шепітько В. Ю. та ін. Криміналістика : [підручник] / за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. Нац. акад. прав. наук України В. Ю. Шепітька ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – 5-те вид., перероб. та допов. – Київ : Ін Юре, 2016.
2. Шепітько В. Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні / В. Ю. Шепітько // Судова експертиза. – 2014. – № 1. – С. 11-18.
3. Гончаренко В. Г. Спеціальні знання: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні. / В. Г. Гончаренко // Вісник Академії адвокатури України. – 2007. – № 2(9). – С. 22-34.

Тетяна Іванівна Ямкова, Юлія Володимирівна Кузьмочка –
студенти III курсу Львівського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Оксана Михайлівна Броневицька – доцент
кафедри кримінально-правових дисциплін Львівського державного
університету внутрішніх справ

ДОПИТ ЧИ СЛІДЧЕ ІНТЕРВ'Ю?

Сучасна Україна намагається дедалі більше наблизитися до європейських стандартів шляхом реформ. Однією із них може стати впровадження такої слідчої дії як процесуальне інтерв'ю на заміну допиту.

Допит – процесуальна дія, спрямована на отримання та перевірку інформації стосовно обставин, що мають значення для встановлення істини у провадженні. Це найпоширеніший спосіб отримання доказів під час розслідування злочину. Особливістю отримання інформації про обставини вчиненого злочину є те, що її джерелом виступає людина. Тому отримання такої інформації пов'язане з низкою процесуальних, психологічних та етичних вимог, які належать до загальних положень проведення допиту.

Важливість допиту визначається не тільки тим, що він є способом отримання і перевірки інформації, а й тим, що він є способом захисту обвинуваченого (підозрюваного) від обвинувачення. Допит – одна з найскладніших слідчих дій, оскільки допитувана особа внаслідок різних причин може неповно або неправильно сприймати певну подію і, відповідно, неправильно її викладати слідчому під час допиту. Крім того, підозрюваний, обвинувачений та їхні рідні зазвичай не зацікавлені у повному та всебічному розкритті злочину, що не може не впливати на правдивість їхніх свідчень [1, с. 168].